

Ria Gresnigt

Het Bombardement van Zutphen in oktober 1944

Op 14 oktober 2004 is het zestig jaar geleden dat Zutphen hevig werd gebombardeerd. Bij dit bombardement kwamen 92 mensen zijn om en werd een groot deel van de binnenstad verwoest.

De 14e oktober 1944 is een zwarte dag in de geschiedenis van Zutphen. Om de aanvoerweg van de Duitsers naar West-Nederland te blokkeren, besloten de geallieerden om de IJsselbrug te vernietigen. Dit mislukte echter jammerlijk; de meeste bommen kwamen in het Waterstraatkwartier en het Barlhezekwartier terecht. De aanval op de IJsselbrug werd uitgevoerd door drie squadrons, bestaande uit in totaal 36 Boston- en 12 Mitchellbommenwerpers. De bommenwerpers

werden onderweg beschermd door 33 Mustang jachtvliegtuigen, waarvan de taak boven het doel werd overgenomen door 22 Spitfires. Er werd vanuit Watford bij Oxford via het eiland Marken naar de IJsselbrug gevlogen, die werd benaderd via de spoorlijn uit Eefde. Volgens het "leading squadron" was het boven het doel nevelig en bewolkt en was er geen sprake van afweergeschut. Alles bij elkaar duurde het bombardement iets meer dan 20 minuten, van

Cafe Hoegen Dijkhof hoek Barlheze/Rozengracht

15.53 uur tot 16.15 uur, waarbij er in totaal 42 bommen van 500 pond werden afgeworpen.

Het eigenlijke doel, de IJsselbrug, werd slechts licht beschadigd. De meeste bommen vielen in de omgeving van het station, de Rozengracht, de Apenstert, (een zijstraat tussen de Rozengracht en de Kreynckstraat), de Barlheze, het Broederenkerkplein, de Berkelkade, de Waterstraat en de Groenmarkt. De ravage was verschrikkelijk; een groot deel van de huizen werd zwaar beschadigd of met de grond gelijk gemaakt. De brandweerposten op de Barlheze en het Broederenkerkplein werden vernield en ook de post van de geneeskundige dienst aan de Van Tilstraat werd beschadigd. Voor geneeskundige hulp werd daarom uitgeweken naar de winkel van Voerknecht in de Turfstraat 29. Daar kwamen grote stromen gewonden binnen, die geholpen werden door artsen en mensen van de geneeskundige dienst. Voor de zwaargewonden konden ze niet veel doen; die werden op strozakken gelegd om daarna doorgestuurd te worden naar één van de ziekenhuizen. De lichtgewonden hadden

veelal snijwonden en moesten verbonden worden. Veel mensen kwamen bekneld te zitten onder de puinhopen in de kelder van hun ingestorte pand; sommigen overleefden het, maar velen vonden daar de dood. Met gevaar voor eigen leven zagen de hulpverleners van de opruimings- en hersteldienst en de technische noodhulp kans mensen uit de puinhopen te halen. Het puin en de balken van de ingestorte panden moesten met handkracht of met dommekracht verwijderd worden. De doden werden, soms erg verminkt, naar de Walburgiskerk overgebracht waar familie ze probeerde te identificeren. Daarna werden ze opgebaard.

Dakloze overlevenden werden ondergebracht naar café Centraal aan de Zaadmarkt. Daar werd aan hen en aan de hulpverleners voedsel verstrekt. Overal ontstonden er branden: op de Groenmarkt, de Heukestraat, de Waterstraat, de Bakkerstraat en op vele andere plaatsen in de stad. Omdat de waterleiding door het bombardement was gesprongen moest het bluswater uit de IJssel en de Berkel worden opgepompt.

Achterkant Barlheze vanaf de Berkelkade

Achterkant Barlheze vanaf de Berkelkade

De brandweer van de omliggende steden Deventer, Gorssel, Apeldoorn, Lochem, Voorst, Vorden, Warnsveld en zelfs Arnhem kwam extra ondersteuning geven bij het blussen. Een bijzonder hardnekkige brand was de hooibrand in de boerderij op de hoek van de Barlheze-Rozengracht. De mensen die bij het bombardement hun huizen waren kwijtgeraakt, kregen vaak een woning toegewezen van spoorwegmensen, die vanwege de staking bij het spoor ondergedoken zaten. Veel bewoners vluchtten weg, uit angst voor herhaling van het bombardement, ook al waren hun huizen nog in orde.

Het bombardement heeft diepe sporen achtergelaten, zowel bij de mensen die in het getroffen gebied aanwezig waren als bij de hulpverleners. Een tweetal mensen laat ik hier kort aan het woord. Mevrouw Holtes-Spijker woonde tijdens het bombardement op Barlheze 39, in het verlengde van de Spiegelstraat. Ze verhaalt over het gebeurde het volgende:

“Tijdens het bombardement was ik

niet thuis. Ik zat in een schuilkelder elders te wachten tot het afgelopen was. Ondertussen hoorde ik wel, dat het op de Barlheze goed raak was. Toen het rustig werd ben ik meteen naar huis gegaan om te kijken of mijn familie het er levend vanaf gebracht had. Via de Groenmarkt kon ik echter niet de Barlheze in; alles lag daar onder het puin. Ook via de Heukestraat lukte dat niet, dus liep ik via de Spiegelstraat naar ons huis. Mijn zus en mijn moeder waren in huis; ze waren ongedeerd op een snijwond na op het hoofd van mijn moeder. Ze had een schilderijtje op haar hoofd gekregen en dat bloedde hevig. Toen het bombardement begon was mijn zus net thuis gekomen. Ze had met een vriendinnetje over de Rozengracht gelopen en was naar huis gerend toen ze de vliegtuigen hoorde. Had ze langzamer gelopen, dan had ze er niet meer geweest. Mijn vader was net elders hout aan het halen en mijn oudste broer was ondergedoken. Hij is na het bombardement toch nog de IJsselbrug

overgestoken om te zien hoe het met ons was.

We hebben geluk gehad, voor veel mensen is het anders afgelopen. De familie Heins van Barlheze 27b heeft twee kinderen verloren door het bombardement. Eén van de kinderen hebben ze twee maanden na het bombardement gevonden onder het puin van viswinkel Maatman. Ons huis was wel zodanig kapot, dat we er niet meer in konden wonen. We zijn toen uiteindelijk in de Weg naar Laren gaan wonen, bij een collega van mijn vader."

Mevrouw Dinkelenberg woonde op Barlheze 5; haar ouders hadden daar een schoenenzaak. Zij vertelt het volgende over haar belevenissen.

"Toen we de vliegtuigen hoorden, op zaterdagmiddag 14 oktober 1944 zijn we met een aantal mensen gevlucht naar de kelder van de familie Vocht, een lampenzaak op de hoek van de Barlheze en de Marspoortstraat. Die mensen waren: mijn moeder, mijn jongste broer, de gezusters Braakman

van de snoepwinkel op Barlheze 6, Geert en Marie ons personeel, ikzelf en natuurlijk mijn hond. Mijn vader was tabak halen in Voorst, mijn oudste broer moest graven voor de Duitsers. Die jongen heeft zich naderhand kapot lopen zoeken, waar wij toch gebleven waren. Wij hadden thuis zelf een goede schuilkelder, maar in de paniek loop je met de anderen mee naar een schuilkelder.

Het bombardement ging verschrikkelijk tekeer. Dan dacht je dat het afgelopen was en dan hoorde je weer geraas. Bij ons in de Barlheze gooide men Brisantbommen en in de Waterstraat brandbommen. Vooral dat geloei van die branden hoorde je erg. We waren verschrikkelijk bang. Wim, mijn jongste broer had mij aan de arm vast. Ik had een mooie groene overgooier aan, maar de hond heeft van angst die hele overgooier stuk gebeten. De gezusters Braakman zaten daar met een heel groot Mariabeeld. Ze waren katholiek en ze hadden daar natuurlijk steun aan.

Na het bombardement stond ik we-

End Barlheze met op de achtergrond het station

zenloos te kijken voor een lantaarnpaal. Er gebeurde van alles; er werden overal mensen weggehaald. Toen kwam politieman Van Beckhoven, die natuurlijk iedereen in de buurt kende en die zei: "Bebbie, ga maar naar binnen."

Naast Wulling de smid, op Barlheze 7, woonden mensen die een klein kindje hadden van ongeveer 3 jaar, dat buiten aan het spelen was bij het bombardement. Dat kindje is door de luchtdruk opgenomen en kwam over de Berkel voor de Odeonbioscoop terecht, dood natuurlijk, maar nog helemaal gaaf.

Mijn oom Willem, een broer van mijn vader, woonde met vrouw en drie kinderen aan het eind van de Barlheze bij de Rozengracht, naast café Bosman en viswinkel Maatman. Die hadden een schoenmakerij. Tijdens het bombardement was hij in de schoenmakerij en zij was buiten op zoek naar de kinderen. Ze zijn allemaal omgekomen. Meneer Pasman en zijn vrouw zaten tijdens het bombardement in de kelder van hun woonpand. Ze woonden op de bovenverdieping van het pand op de hoek van de Barlheze en de Groenmarkt. Ze werden onder het puin bedolven. Zijn vrouw is daarbij

omgekomen, maar de man zelf heeft 24 uur onder het puin gezeten en is uiteindelijk gered door zijn hond. Die zat niet bij hen in de kelder, en heeft 24 uur achtereen lopen blaffen boven de puinhopen. Toen zijn de reddingstroepen gaan zoeken en ze hebben de man er levend uit gekregen. Na het bombardement zijn we geëvacueerd naar de omgeving van Lochem."

Naast de vele gewonden waren er door het bombardement 92 doden te betreuren. Alle overledenen werden op woensdag 18 oktober tijdens een indrukwekkende dienst in de Walburgiskerk herdacht en daarna op de Algemene Begraafplaats aan de Warnsveldseweg begraven.

Er waren 105 huizen vernield, 52 huizen waren zwaar beschadigd, 69 minder zwaar en 717 licht beschadigd. Daarnaast werden 22 woon- en winkelpanden, 5 pakhuizen, 1 werkplaats, 2 loodsen, 1 kantoor en 3 nevengebouwen door brand vernield.

Het bombardement heeft diepe sporen achtergelaten in de stad. De omgeving van het Stationsplein, de Broederkerk, en de Barlheze en de Waterstraat werden er drastisch door veranderd.

Voor de informatie over het bombardement is gebruik gemaakt van: Kreijenbroek, Jan. Zutphen in oorlogstijd. z.j. en Lensen, L.W. en W.H. Heitling. Zutphen na de eerste wereldoorlog. In: Geschiedenis van Zutphen W.Th.M. Frijhoff (ed) e.a. Wallburg Pers Zutphen 1989